

בבא קמא קג

משה שווערד

1. ספר דבר יעקב

א] אין כופין המוכר למכור זימנא אחריתי –
הרא"ש מבאר משום שיכול המוכר לטעון דאפושי
שטרא לא נחא לי שיצא קול שמוכר שדות זולים
נכסיו. ונראה כוונתו דבלי טענה זו היינו כופין
לכתוב עוד שטר משום שכופין על מדת סדום.

2. ספר דבר יעקב

ב] תד"ה כגון וכו' יכתבו לו עדים כיון שיודעין
שהוא קונה לעצמו – לכאורה קשה איך יכולים
עדים לכתוב שטר בלי הסכמת מוכר דהוי בלי דעת
מתחייב ואז פסול משום מפי כתבם.
א. הנה"מ [סימן ס-כ] ביאר דהשטר הראשון
שנכתב על שם ריש גלותא הוי נכתב בפסול [שלא
נכתב בו שם הקונה הנכון], ולכן יכולים העדים
לכתוב שטר אחר שהוא השטר הכשר הראשון על
סמך דעת מתחייב של קודם.
ב. הברכ"ש [ב"ב סימן נח] לומד בשיטת תוס'
[ב"ב עז. ד"ה חוזר] שרק בשטר קנין צריך דעת
המתחייב, אבל בשטר ראייה א"צ דעת מתחייב,
ולפ"ז י"ל שכן דעת תוס' דידן.

3. ספר שערים מצויינים בהלכה

ותנן כל הגולנין משלמין כשעת הגזילה.
הקשה בתוס' ר"פ, למה הוצרך לאתויי
הך משנה, תיפוק ליה כיון דאייקר ברשותיה
דרב כהנא, א"כ הו"ל למישקל ח' בדמי
כיתנא, שכן הוא שוה בלאו טעמא דגזילה,
ותירץ דאיצטריך לאשמעינן דאפילו חזר
והוול קודם שתבען בדין, אפ"ה משלמי ליה
כשעת הגזילה.

4. ספר שערים מצויינים בהלכה

לפחות משה פרוטה. וכתבו הראשונים דהא
דאין ב"ד נוקקין לפחות משה פרוטה הני
מילי כשתובע דבר של תשלומין, אבל
כשתבעו דבר שהוא בעין אפילו על פחות
משה פרוטה נוקקין, עי' בר"י מיגאש, ובחי'
הרמב"ן מס' שבועות (לט:) ובחי' הריטב"א
מס' ב"מ (כה:).

ג. בתוס' [כתו' כ:]: נחלקו שני התירושים אם
צריך בשטר דעת מתחייב, ולפי תי' שני כל שנכתב
בנוסח שטר הוי שטר [ואינו מפי כתבם וא"צ דעת
מתחייב]. גם ברמ"א [סימן לט-ג] מביא ב' דעות,
ומבאר הגר"א [סקי"ט] שתלוי בשני תי' התוס'
בכתו' [עיין קה"ח סימן כח-ו]. ולפ"ז י"ל שתוס'
דיין ס"ל שאם נכתב בנוסח שטר הוי שטר ללא
דעת מתחייב. וכן לומד רע"א [תנינא סו"ס נג]
בדעת תוס' [ב"ב עז.]. שס"ל שהוי שטר היכא
דנכתב בנוסח שטר.

הוי רק באיסורי אכילה, שהאוכל שני חצאי כזית בכדי אכילת פרס מצטרפים או דהוי גם בשאר איסורים. השאגת אריה [סימן פא] סובר שלענין בל יראה אין איסור בחצי כזית, דחצי שיעור אסור רק באיסורי אכילה ששייך בהם צירוף של כדי אכילת פרס, ואם יאכל עוד חצי כזית הוי חצי כזית ראשון חלק מהאיסור ונחשב למפרע שחצי שיעור ראשון הוא חלק מאכילת איסור.

רע"א [בגליון שו"ע אר"ח סו"ס תמ"ד] כתב גם בחצי שיעור איכא בל יראה לדעת הרבה פוסקים. בהג' דגול מרבבה [על מג"א סימן תמב-י] דן אם חצי שיעור בחמץ אסור מה"ת או מדרבנן. הפרי מגדים [פתיחה כוללת להל' פסח ח"א פ"א אות ת, וכן במשב"ז סימן תמב-ה] מביא בזה מחלוקת הפוסקים.

הפתחי תשובה [יו"ד סימן פז-ב] מביא הפמ"ג והצל"ח מסתפקים לענין בשר בחלב שאסורים בהנאה ובבישול אם חצי שיעור אסור מה"ת.

הביה"ל [סימן שמ-א ד"ה על] דן לענין איסורי שבת אם חצי שיעור נאסר מה"ת. ומביא דברי רש"י [שבת דף עז.] שכתב שאסור מה"ת.

הקה"י [פס' סימן כא] מקשה על השאג"א [שסובר שרק באיסורי אכילה חצי שיעור נאסר מה"ת] מדברי המ"מ שאוסר לענין גזילה. וכן קשה מדברי רש"י שאוסר באיסורי שבת.

והרשב"א [להלן קה. ד"ה אע"פ] כתב אע"פ שחיוב השבת גזילה הוי שוה פרוטה, מ"מ אסור לגזול פחות משוה פרוטה דאע"ג דממונא ליכא צערא מיהא איכא, כלומר אע"פ שחיוב ממון אין מ"מ אסור משום שגרים צער לנגזל, ומדלא אמר משום שחצי שיעור אסור מה"ת משום שחזי לאיצטרופי משמע שחולק על המ"מ.

(ד) הגזול את חבירו שוה פרוטה - הרמב"ם [גניבה א-א] כתב כל הגונב שוה פרוטה עובר על לא תעשה לא תגנובו. וכן כתב לענין גזילה [גזילה א-א]. ומוסיף הרמב"ם דאסור לגנוב או לגזול כל שהוא. ומבאר המ"מ כמו חצי שיעור באיסורים, שקיי"ל כר' יוחנן [ביומא עז.] שאסור מה"ת משום דחזי לאיצטרופי. ונחלקו הפוסקים אם הא דחצי שיעור אסור מה"ת

משמע ברמב"ם [מלכים ט-ט] שכתב בן נח שגול פחות משו"פ חייב, ששיעורים לישראל נאמרו ולא לבני נח. וכן משמע מלשון רש"י [קה. ד"ה לא] שכתב שחצי פרוטה לאו ממונא איכא. ומקשה המנ"ח מהגמ' סנה' [דף נו. ודף נט.] שמבואר בגמ' שפחות משו"פ אינה גזילה משום שמוחל, ולכן בבני נח שאינם מוחלים היו גזילה. ומביא דכן כתב החינוך [מצוה קל] שגול פחות משו"פ פטור להשיב מפני שבנ"י הרחמנים מוחלים, ולפ"ז אין שיעור לגזילה, ועובר על לאו גם בפחות משו"פ ורק נפטר מהשבה כיון שמוחלים. המנ"ח אומר כמה נ"מ אם פרוטה היא שיעור או דהוי משום שאין מחילה. א. בגזול פחות משו"פ מחרש שוטה וקטן שלא בני מחילה ניהו. ב. אם הנגזל אומר בהדיא שאינו מוחל. ג. אם הנגזל אינו יודע שגזלו ממנו וא"כ אינו יודע שעליו למחול. ד. אם גזל פחות משו"פ והתיקר, דאם היה מחילה פטור ואם היא שיעור או לאחר שהתיקר חייב. הפנ"י [קידו' מו:] כתב שאם גזל חצי פרוטה וחזר וגזל עוד חצי קמא קמא אחיל ליה. ה. אם גזל חצי פרוטה וחזר וגזל עוד חצי פרוטה, אם הפטור משום מחילה כבר נפטר על חצי ראשון ואם היא שיעור השבה או לאחר שהצטרף לפרוטה איכא שיעור השבה.

ומה שהמנ"ח הבין שאיכא מחלוקת בין המ"מ שלומד שפרוטה היא שיעור לבין החינוך שלומד שהיא מחילה, קשה דהחינוך בעצמו אומר [מצוה רכט] אסור מה"ת לגזול כל שהוא, אבל לאו דלא תגזול אינו חל אלא בשו"פ, התורה לא תחייב אלא בדבר שהוא ממון ופחות משו"פ אינו נקרא ממון, אבל מ"מ אסור הוא מה"ת כמו חצי שיעור שאין לוקח עליו ואסור מה"ת.

ועצם דברי החינוך קשים אם סובר שפרוטה היא שיעור, למה כתב [במצוה קל] משום שפחות מפרוטה איכא מחילה. ואפשר לומר שכך נתקבל השיעור שהוא לפי מה שבני אדם מוחלים. ולפ"ז גם בגזילה ממי שאינו מוחל או מחרש שוטה וקטן שאינם בני מחילה, ליכא חיוב השבה בפחות מפרוטה כיון ששאר בני אדם מוחלים.

✓ ה] הגזול את חברו שוה פרוטה - א. המנ"ח [מצוה קל-ד] דן אם שיעור פרוטה בגזילה הוא דין מהלכות שיעורים, כמו בשאר איסורי תורה שיש הלכה למשה מסיני מה שיעור האיסור, או דבגזול אין שיעור אלא שפחות משה פרוטה הנגזל מוחל. וכתב המנ"ח שמדברי המ"מ [הנ"ל באות ד'] מבואר שהיו דין שיעור כמו שאר שיעורים, וכן

7. ספר שערים מצויינים בהלכה

ונשבע לו וכו'. כתב המאירי מפני שכבר נתייאשו הבעלים ממנה, ואינם באים למקום הגזולן לתבוע גזילתם הואיל וכבר תבעוהו וכפר ונשבע, הא אם לא נשבע אע"פ שכפר כשהודה אחר כן, אינו חייב לרדוף אחר הנגזל, אלא תהא בידו עד שיבא הנגזל ונתבע. וכ"כ בסמ"ג (מצוה עג). וכ"כ הרמב"ם

8. ספר דבר יעקב

המנ"ח [מצוה ק"ל-ג] מקשה, למה מי שגזל ולא נשבע אינו חייב לטרוח ולילך אחריו למדי, מאי שנא מצוות השבה משאר מצוות עשה שחייב לטרוח בגופו בכל יכולתו ולהוציא ממנו עד חומש. הדברי יחזקאל [סימן יג-ג] מתרץ דמצוות שענינם לשלם ממון לחבירו, ילפינן ממצוות השבת אבידה דאם הוצאות שלו מרובים מרוח חבירו אינו חייב לבזבז ממנו להשלים ממון חבירו דמאי חזית. הרשב"א כתב שמהמשנה אנו למדים שמי שלוח מחבירו ונשבע לפרוע לזמן פלוני והלך המלוה למדי, אין הלוח צריך להוליכו אחריו למדי שרק התחייב לשלם במקומו. ומבואר ברשב"א שחייב השבה הוא למקום שמשם לקח המעות, וה"ה בגזולן שחייב לטרוח להחזיר למקום שמשם גזל אבל אם הנגזל הלך למדי, אין חייב השבה למדי דחייב השבה הוא למקום שמשם גזל. ואם גזל ונשבע הוא חייב מיוחד לרדוף אחר הנגזל עד ששייב לו כדי שיהיה לגזולן כפרה.

יוליכנו אחריו למדי – מבואר במשנה שרק אם נשבע חייב לטרוח ללכת אחריו עד מדי. וכתבו הרא"ש [סימן כד] והטור [סימן שסז] דגזל ולא נשבע נהי דאינו חייב לטרוח ללכת אחריו, מ"מ חייב להודיע לבעלים כך וכך גזלתיך תבא ותקח הגזילה. וכן פסק הרמ"א [סימן שסז-א]. התויר"ט והסמ"ע והגר"א מדייקים מהרמב"ם שאין צריך להודיע, דהרמב"ם [גזילה ז-ט] מבאר דאם גנב ונשבע חייב לרדוף אחרי הבעלים, לפי שנתיאשו לאחר שנשבע ואינם באים עוד לתובעו, משמע שאם לא נשבע יחכה עד שהבעלים יבואו לבד לתובעו ואינו צריך להודיע להם. אבל הש"ך לומד שגם הרמב"ם סובר שצריך לשלוח להודיע.

9. ספר שערים מצויינים בהלכה

אפילו למדי. כתב בקול אליהו (להגר"א אות רכו) מפני מה אמרו דוקא למדי, ואף שרחוק הוא, היה לו לומר אפילו לסוף העולם, אלא נראה עפ"י מש"כ (ישעיה יג-ז) "הנני מעיר עליכם את מדי אשר כסף לא יחשבו וזהב לא יחפצו בו", דאף שבמדי לא נחשב פרוטה למאומה, מחמת שיש להם כסף וזהב הרבה, אעפ"כ צריך להוליך אחריו הפרוטה אפילו למדי. וכ"כ בתפא"י (אות לה).

ובשושנים לדוד מפרש, דה"ק אע"ג דאסור לצאת מא"י לחו"ל, מ"מ כדי לקיים מצות השבת אבידה שרי, ואי הוה תני לבבל לא הוה שום חידוש, דלבבל מעשים בכל יום שהיו יוצאים ללמוד תורה.

א] הרי זה משלם חומש על חומש עד שיתמעט הקרן משהו פרוטה – רש"י סובר שכל זמן שיש בכפירה שו"פ חייב אף דהחומש הוי פחות מפרוטה, וכן דעת הרמב"ם [גזילה ז-יב].

אבל המאירי סובר שאם החומש פחות מפרוטה פטור מחומש. ואפשר לתלות בחקירת המנ"ח [לעיל אות ה] דאם פרוטה הוי שיעורא א"כ הוי שיעור גם לעצם החומש, ומובן שיטת המאירי שחומש פחות מפרוטה פטור ואם הטעם משום מחילה י"ל דכאן שהחומש מצטרף לקרן ויחד יש בהם שו"פ אינו מוחל. מיהו גם אם הוי שיעורא י"ל דאין לחומש שיעור בפני עצמו אלא מצטרף לקרן והוי חיוב אחד גדול של קרן וחומש, ואפשר שתלוי בשאלה האם היכא דנשבע והודה חל חיוב חדש של קרן או דנשאר חיוב קרן של זמן הגזילה.

ג] רד"ה מניח גזילה וכו' וסגי במניח לפניו שהרי בעלים שם הוא – משמע מרש"י שלפי ר"ט מניח לפני החמישה בני אדם, וקשה דזה סותר דברי רש"י [בב"מ לז: הנ"ל קג. אות יא] שכתב שיניח ביד הגזולן עד שיתברר. אלא דבלשון רש"י בב"מ מבואר שכתחילה מניח גזילה בב"ד בפני החמישה אנשים ואומר ביררו של מי הוא, ואח"כ מניח גזילה

אצלו עד שיבוא אליהו, ולפ"ז אפשר לומר שכוונת רש"י כאן להא שכתחילה מניח גזילה לפניהם בב"ד.

12. ספר שערים מצויינים בהלכה

נשבע לו אין לא נשבע לו לא. פרש"י לא בעי להוליך אחריו עד דמטי לידיה. וכ"כ הרמב"ם (גילה פ"ז ה"ט) הגזול את חברו אע"פ שכפר בו, הואיל ולא נשבע, אם חזר והודה, אינו חייב לרדוף אחרי הבעלים עד שיחזור להם ממון שבידו, אלא יהי ביד הגזולן עד שיבאו הבעלים ויטלו שלהן. וכ"כ בשו"ע (ח"מ רס"י שסז). ובטור וברמ"א (שם) כתבו, דיודיע לבעלים כך וכך גזלתיך בוא וקחנה. ובפרישה מפרש, דברי הטור, דאע"ג דהנגזל יודע כמה גזלו, מ"מ כיון שכפר בו, ובא לצאת ידי שמים, צריך להודיעו, דאל"כ אינו יוצא בהודעתו, דיסבור הנגזל שאין בדינו להחזיר לו כולו, ומלשון הטור משמע שצריך הגזולן לשלוח למקום הנגזל להודיע כמה גזל ממנו, אבל מל' הרמב"ם משמע שא"צ להודיעו, וכן מל' הרמ"א מוכח דס"ל עד שיבאו מעצמם למקום שהנגזל שם, ואז יודיע אותו. וכ"כ הב"ח. וכ"כ בתוס' יו"ט, דלהרמב"ם באינו נשבע אפילו הודעה אינו צריך. והסמ"ע (סק"ג) ס"ל דיהא בידו עד שיבאו מעצמן, וכוונת הרמ"א שבכואם לעיר הנגזל, אז הגזולן מודיע אותו שיטלם מידו. אבל הש"ך (סק"ג) ס"ל דגם הרמב"ם והשו"ע מודים דצריך להודיעם אלא דאינו חייב לרדוף אחריו, וכן משמע בגמ' כיון דידע למאן

13. ספר שערים מצויינים בהלכה

נשבע לו אין לא נשבע לו לא. תמה במנ"ח (מצוה קל-י) מה נשתנה מ"ע זו מכל מצות עשה שבתורה דמחוייב לטרוח בגופו ובממונו, וכש"כ כאן דעובר בלאו והוא ניתק לעשה, דאם יקיים העשה יעקור הלאו ולא יעבור למפרע, א"כ היה צריך הגולן לטרוח אפילו למדי ולהשיב לנגזל עד חומש ממונו, עי' בשו"ע (ארי"ח תרנו ס"א). ועי' מה שכתבנו לעיל (קג. ד"ה יוליכנו) דהסמ"ע ס"ל דהיא תקנת השבים, וכש"ך השיג עליו דבגמ' כאן משמע דמדינא אינו חייב להוליך אחריו, אלא דבנשבע כיון דצריך להביא קרבן להתכפר, לא סגי עד דמטא לידיה, וה"ה האידנא אע"ג דאין קרבן, מ"מ אינו יוצא ידי כפרתו עד דמטא לידיה. ויש להעיר דבהגהות אשר"י (סי' כא) כתב, דאם היתה הוצאה מרובה על הקרן, נותן ליד ב"ד קרן וחומש, וא"צ להוליך אחריו אע"ג דמישתבע. וא"כ כש"כ בלא נשבע דא"צ להוציא כל כך הוצאותו אפילו הוא פחות מחומש. ובחינוך (שס) כתב שחייב להוליכה אחריו אפילו למדי, וצ"ע מהגמ' כאן דאינו אלא בנשבע דוקא. ועי' במשל"מ (גזילה פ"ג ה"ה).

14. ספר שערים מצויינים בהלכה

ועי' באמרי הצבי (סי' ק) שהקשה הא הו"ל ספיקא דאורייתא ואזלינן לחומרא, ויצטרך לשלם לכל אחד, ותירץ משום דאיכא רובא כנגדו, דנגד כל אחד מהתמשה שתובעו איכא רובא דלמא מן הארבעה אחרים גזל, והרי הוא מוחזק והם באים להוציא ממון ממנו, ואדרבה הא איכא רובא וחזקה המסייעין לו ואזלינן לקולא. ועי' בקומץ המנחה (מצוה לח) שהביא קושית מהרי"ב [מובא בכנה"ג הגב"י חו"מ סי' כה-ז], דבכל ספק גזל נימא ספיקא דאורייתא לחומרא, ותירץ דא"כ גם אצל השני יהיה ספק גזל. ועי"ש מה שהקשה האו"ת בקיצור תקפו כהן (סי' כג) על זה. ותירץ דכך הוא הלמ"ס דספק גזל מותר. וע"ע באמרי הצבי (קיב. אות ה).

מניח גזילה ביניהם ומסתלק. ברש"י פירש דסגי במניח לפניו שהרי הבעלים שם. אבל ברש"י מס' ב"מ (לז: ד"ה אמר) פירש הא דקתני מסתלק, לאו דלישקלו אינהו וליזלו, ולא שיוציאנה מידו אלא תהא מונח בידו עד שיתברר הדבר, והאי מסתלק סילוק הדין הוא, ויניח גזילה בפניהם בב"ד וכו'. וזהו כדברי התוס' כאן שפירשו דיניח עד

15. מהרי"ץ חיות

דף קג ע"ב גמרא תקנה גדולה התקינו שאם יתמה סולאה יתירה על הקרן משלם קרן וחוננו לב"ד. כ"ג הא דקרי ליה תקנה גדולה יתכן ע"פ דברי הס"ס שבועות (מז ע"א) תקנות גדולות שנו כאן ופרש"י דעקרו דבר מן התורה וגם כאן עקרו דבר מן התורה שצריכין להשיב ליד הנגזל ממש :

16. ספר שערים מצויינים בהלכה

תקנה גדולה התקינו. [כתבו התוס' במס' שבועות (מה. ד"ה גדולות) דקרי ליה גדולות לפי שיש בה צורך גדול, וכבר העיר כן בגליוני הש"ס. וביראים (סי' רנז) מפרש, תקנה היא לבעלי תשובה, שאלמלא היו צריכין לטרוח כל כך היו נמנעין מלעשות תשובה. ובמהר"ץ חיות פירש דעקרו דבר מה"ת שצריכין להשיב ליד הנגזל ממש, וכדפרש"י (שם).

17. ספר שערים מצויינים בהלכה

משלם קרן וחומש לב"ד. כתב בשטמ"ק בשם הרמ"ה, כי עבדי ליה רבנן תקנתא היכא דקא הדרה גזילה בעינה, אבל היכא דלא הדרא גזילה בעינה לא עבדו רבנן תקנתא, אלא יוליכנו אחריו אפילו למדי, וה"נ מסתברא, דאי לא תימא הכי, קשיא מתני' דקתני הגוזל את חבריו שוה פרוטה יוליכנו אחריו אפילו למדי, והא הכא דודאי הוצאה יתירה על הקרן, דהא קרן שו"פ הוא, והוצאה טובא דאורחא רחיקא היא למדי.

18. ספר דבר יעקב

יב] ד"א בר' צדוק אומר תקנה גדולה התקינו שאם היתה הוצאה יתירה על הקרן משלם קרן וחומש לב"ד ומביא אשמו ומתכפר לו - מבואר בגמ' דמחמת התקנה יכול להביא קרבנו. ומקשים הקו"ש [פס' אות קלג] וחזו"א [סימן כ"ו] איך יכולים רבנן לתקן שיביא קרבנו לפני ששילם קרן הרי הוא עובר איסור בקום ועשה.

ותירץ הקו"ש דהיכא שחייב קרן אינו יכול להביא קרבנו אבל רבנן תיקנו שפטור משלם קרן, וכיון שהפקר ב"ד הפקר יכולים להפקיע החיוב, ולאחר שנפטר מהקרן יכול להביא קרבנו. וחזו"א תירץ דע"י הפקר ב"ד חכמים הקנו הממון לנגזל והוי כשילם קרן לנגזל.

יג] לעולם ר"ט היא ומודה ר"ט היכא דאשתבע מ"ט דאמר קרא לאשר הוא לו יתננו - מקשה הפנ"י דא"כ תקנת ר"א בר' צדוק לפי מי, הרי גם לפי ר"ט אם נשבע חייב למסור לנגזל עצמו ואם לא נשבע א"צ תקנה אלא מדינא מניה בידו. ותירץ דאיכא תקנה לכו"ע היכא דגזל מאדם אחד שיודע ממי גזל שיכול להניח בב"ד וא"צ לילך למדי, ומתנ' דמחייב לילך למדי מיירי באין ההוצאה יותר מהקרן.

20. ספר שערים מצויינים בהלכה

והא כל היכא דאמרינן מעשה בחסיד אחד וכו'. הקשה בגליוני הש"ס דמכאן מוכח דלא כפרש"י במס' סוכה (נג. ד"ה אלו) כל חסיד הוי חסיד מעיקרו, דלמה הוצרכו בגמ' לומר מי הוא חסיד, הא כל היכא דקתני חסיד מעיקרו משמע. ועי' בשו"ת מהרי"א (או"ח סוס"י צה) שתירץ עפ"י דברי הרשב"א (משמרת הבית ו-ב) דלפעמים נזכר רוב בלשון "כל" משום דרובו ככולו, וכוונת רש"י לרוב פעמים, ושפיר איכא לפעמים חסיד שאינו מעיקרא, וגדולה מזו מצינו בתוס' מס' שבת (נה: ד"ה ארבעה) דהא דכתיב (קהלת ז-כ) "כי אדם אין צדיק בארץ", ברוב בני אדם קאמר, וה"ל כן. ועי' בחי' חת"ס מס' סוכה (שס), ובדרשת חת"ס (ח"א ג.) ובהגהות שם. אבל

עי' בספר ערכי הכינויים [לבעל סדר הדורות, ערך חסיד] שהביא מכאן שלא נקרא חסיד אלא מי שלא חטא כל ימיו מעיקרו. וכ"כ בספר היוחסין [הקדמה] דמכאן מבואר כן [ועי' בס' בגד אהרן (מ.) שלא ידע כוונתו]. וכ"כ בקהלת יעקב [לשון חכמים אות נח] דמהגמ' כאן מבואר, דחסיד קרוי מי שהוא חסיד מעיקרא דוקא. ובספר כל החיים [לרבי חיים פלאגי מע' ח-כב] כתב בשם הראשונים דחסיד נקרא מי שלא חטא מעיקרו, והעיר מהגמ' עירובין (יח:): אדם הראשון חסיד גדול היה, כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו ישב בתענית

כו', וגם מגמ' דילן קשה, דפריך וכי תימא דמשתבע בשיקרא והדר הוי חסיד. ומבואר דנקרא חסיד גם מי שחטא. ועי' בפמ"ג (א"א או"ח סי' קיח סק"א) בשם הא"ר, דצדיק עדיף שלא חטא מעולם, וחסיד היינו שחטא ועשה תשובה, וזהו שאמר דוד (תהלים פו-ב) שמרה נפשי כי חסיד אני, עי"ש בזה.

21. דף על הדף בבא קמא דף קג עמוד ב

בגמ': וכי תימא דמישתבע והדר הוי חסיד כו'.

אא"ז צוק"ל מקאזמיר אמר, גדר שם חסידות, הוא, להיות חומר כזה שאינו מקבל שום כתם. למשל יש שהוא פייטן, סופר מצוין, ולמדן וכיוצא בו, ובה בשעה יכולים להגיד עליו החסרונות והפגמים אשר נמצאים בו, שהוא כזבן, כילי וגנב וכדוגמא. אבל אם יאמרו על החסיד שהוא שקרן או גנב וכו', אין זה חסיד כל עיקר עכדה"ק.

ועל פי זה תירץ כ"ק אדמו"ר בעל ה"אמרי שאול" ממודזיץ צוק"ל הקושיא אשר הובא בשו"ת יהודה יעלה על דברי רש"י בדברי חז"ל (סוכה נג) חסידים ואנשי מעשה היו מרקדים שם, ופירש רש"י "כל חסיד הוי חסיד מעיקרו", שקשה מדברי חז"ל (דאמרינן הכא) ואי ס"ד דמישתבע, חסיד מי מישתבע בשיקרא, וכי תימא דמישתבע והדר הוי חסיד וכו' עיי"ש. הרי משמע שיתכן השם חסיד אף שלא היה טוב מעיקרו.

ועל פי האמור נכון שפיר, כי אין הכוונה בדברי רש"י לומר שגדר החסיד הוא שלא חטא מעולם, אלא מעת שנעשה חסיד הוא חסיד מעיקרו, מה שאינו מקבל שום כתם, והחסידות נעשה אצלו עיקר ושורש הכל, ולא תקבל שום רבב ופגם, ולכך הביעו תמיהתן, חסיד מי מישתבע בשיקרא, כי אם מישתבע בשיקרא איננו חסיד, אבל אפשר דמישתבע והדר הוי חסיד ודו"ק. [קונטרס תפארת ישראל, תשרי תש"ה]